

ditio species pacti, quod servare oportet, nisi vel naturæ vel legi repugnet.

CCCCXXXVIII. Quamquam, qui sub turpi conditione aliquid promisit, ex pacto, quod nullum est, non obligatur, tamen si rem promissam præstitit, repetere eam nequit. Qui enim scienter dat, quod non debet, gratis id se dare tacite declarat & donat; quod vero semel donatum est, ejus non conceditur repetitio. *v. L. 82. D. de Reg. Jur.*

CCCCXXXIX. Quemadmodum, conditione pacto adjecta, non magis obligatur promittens, quam se obligari velle declaravit, ex eadem ratione, si addatur dies, ex quo præstanda sit res promissa, eam nequit exigere acceptans, antequam dies apposta venerit. Ubi vero pura, id est, sine die & conditione facta est promissio, tenetur illam implere promittens, quam primum id facere potest, & stipulator præstationem postulat, nec tamen hic statim *cum sacco adire debet. v. L. 105. D. de Solut.*

CAPUT XVI.

De possessionis jure & dominio putativo, seu interimistico.

CCCCXL. Finita est, teste experientia, humani ingenii vis, nec tanta cuiquam obtingit rerum cognitio, ut non maximum earum numerum ignoret, quas omni licet adhibita di-
li-

lignitia scire tamen nequit. Quidquid per vires nostras phycas noscere impossibile est, uti & id, ad quod cognoscendum non sumus obligati, illud invincibiliter ignoramus, lege haud repugnante; planum igitur est, dari justam plurimarum rerum ignorantiam. *v. L. 42. Dig. de Reg. Jur.*

CCCCXLI. Quod ex ignorantia invincibili patrat, nemini imputari potest, quare *factum*, vel *non factum circa rem alienam* susceptum, quamdiu hujusmodi ignorantia durat, læsio moralis non est, sed actio lege permessa. Jus proin competit cuique ea agendi tanquam justa, quæ talia non essent, si suam ignorantiam posset superare. *v. L. 99. D. de Reg. Jur.*

CCCCXLII. Qui justa laborat rei alienæ ignorantia, is est in *bona fide*, qui vero suum esse simulat, quod alienum esse scit, vel culpose ignorat, is est in *mala fide*; ex quo quinam bonæ & quinam malæ fidei possessor sit, intelligitur.

CCCCXLIII. Itaque patet, bonæ fidei possessorem rem alienam esse ignorare, verum se dominum opinari, & hinc possessionem interim retinere, aut amissam recuperare, atque actiones cum opinione veri domini connexas suscipere jure posse: neque ei læsionem vero domino illatam esse imputandam. Contra malæ fidei possessori, & illi, in quo mala fides supervenit, omnem postea actum imputari, qui

ad exercitium dominii pertinet. v. L. 136. D. de Reg. Jur.

CCCCXLIV. Atque ex his ulterius colligitur, dari occupationem accessionem, & translationem dominii, aut alterius juris *putativam*, si quis rem alienam apprehendit, quam credit esse nullius, vel rem suæ rei accedentem suam esse judicat, aut a vero domino sibi traditam opinatur; atque hujusmodi error omni culpa vacuus est.

CCCCXLV. Hinc quanquam vera non adsit occupatio, nec vera accessio, nec vera dominii, aut juris adquisitio derivativa; tamen bonæ fidei possessor pro vero domino habetur, donec contrarium appareat, & dominus verus cognoscatur. Aliud dicendum foret, si culpa subesset adquirere volentis, veluti quum vel ex *loco*, vel ex *natura* rei inventæ satis desumi posset, rem esse alicujus propriam.

CCCCXLVI. Quia tamen inter cetera dominii jura & illud reperitur, ut quis possit rem suam vindicare, hinc medium ad hoc necessarium adhibere, poterit in hac specie verus dominus suum probare dominium, hoc est, possessori fidem facere rem ab eo detentam sibi esse propriam; quo præstito præsumtio cedere veritati debet.

CCCCXLVII. Ast gravis difficultas est, an hocce dominium putativum diuturnitate temporis in verum dominium convertatur; sive an sola lege naturali nitatur *Usucapio*, quæ di-

citur modus acquirendi derivativus, quo quis rem alienam, ope I. justî tituli, II. bonæ fidei, III. possessionis non interruptæ, & IV. longævi temporis ita suam facit, ut priori domino supervenienti amplius restitui ea non debeat.

CCCCXLVIII Adfirmant Grotius, Pufendorfius, Wolfius, alique non pauci, quamquam non ex eodem fundamento. Quidam enim provocant α) ad præsumtam derelictionem rei tanto tempore non possessæ, aut non repetitæ data occasione: β) quidam tacitam volunt intervenisse conventionem, quæ possessori diuturno verum dominium tribuat: γ) quidam rationem repetunt ex fine proprietatis, quæ non possit semper in incerto fluctuare, & hinc dominium putativum cum vero confundi debeat: δ) quidam denique felicitatem urgent humani generis, quæ stare nequeat, si perpetua admittantur de proprietate diffidia.

CCCCXLIX. Enimvero si vera adest rei derelictio, dominium occupatione acquiritur; si autem derelictio tantum præsumta est ac ficta, cedere debet veritati, quam primum verus dominus declarat se nunquam habuisse derelinquendi animum; quid, quod hujusmodi præsumptio contraria est legi naturali, quæ prohibet hominem res suas jactare?

CCCCCL. Porro domini silentium derelictionem satis non evincit, oritur enim sæpe

ex ignorantia, vel ex metu possessoris; & si quis non contradicit, ut alter rem possideat, non sequitur, neque contradicere, ut perpetuum ejus habeat dominium. Sed etiam tacita quædam conventio rem permittendi possessori ultro fingitur; quin potius id voluisse omnes censentur, ut res amissa suo domino restituatur.

CCCCLI. Nec melior ratio est in confusione. Si enim confusio dominii putativi cum dominio vero causa esset usucapionis, hæc etiam cessare deberet cognito vero rei domino, siquidem tunc confusio quoque desinit.

CCCCLII. Denique communis felicitas non probat usucapionem jure perfecto obtinere; siquidem officia beneficentiæ ac gratitudinis exhiberi etiam interest humani generis, inde tamen non concluditur, adesse obligationem perfectam, ut præstentur. Immo vero paci & tranquillitati satis consultum est *Jure possessionis*, quam quis licite tuetur, donec alter perspicue demonstrat, se rei dominum mansisse; quod si fuerit factum, rei restitutio communi bono nullatenus repugnat.

CCCCLIII. Nulla igitur adduci ratio sufficiens potest, ob quam a domino, qui neminem læsit, atque invito, * rei dominium in possessorem naturaliter derivetur. Præsertim si perpendamus tempus, ex quo vel derelictio, vel conventio, vel confusio colligi deberet,

* V. L. II. D. de Reg. Jur.

ret, nullo modo sola lege naturali determinari posse, an nimirum decem, viginti, centum, aut quot demum annis impleatur. Adeoque tota usucapionis doctrina ad jura positiva pertinet.

CCCCLIV. Sane si fingamus quietam rei possessionem durasse immemoriali tempore, ut nulla in contrarium esset memoria, utique idonea dominii probatio esset impossibilis, adeoque tunc jus possessionis a jure veri domini quoad effectum non distabit.

CCCCLV. Quamprimum autem dominus jus suum manifestat, possessor malæ fidei, cui omnes actus imputantur circa dominii exercitium, non modo cogitur rem restituere, si adsit, atque omne damnum refarcire; sed si res periit ob moram, nec alias fuisset peritura, dominum indemnem servare debet; porro fructus præstare omnes sive *perceptor*, sive *percipiendos*, quibus scilicet vel ipse, vel petitor frui potuisset.

CCCCLVI. Contra possessor bonæ fidei, quia domino ex ipsa re quidem obligatur, non autem ex *facto* in re, quam juste suam putavit, si res deterior facta sit, aut tota perierit, damnum utique non refarcit, aut restituere, tenetur rem ipsam adhuc exstantem & omne ex re proveniens lucrum; quod scilicet possessor ex illa plus habet, quam antea habebat.

CCCCLVII. Atque eo pertinent I. æstimationis tam rei permutatæ, si eam habuerat

gratis, quam donatæ, si aliam fuisset donaturus. II. Dein omnes fructus exstantes, & ii, e quibus locupletior factus est, veluti si suis pepercit; non autem fructus plene consumpti, vel percipiendi. v. L 151. & 206. D. de Reg. Jur.

CCCCLVIII. Sumtus, quos in rem facimus, sive ejus conservandæ, sive fruendæ, sive ornandæ causâ *Impensæ* dicuntur, & sunt vel *necessariæ*, vel *utiles*, vel *voluptuariæ*. Quoniam quilibet tenetur res suas conservare, & meliorare, *impensæ* *necessariæ* & *utiles* restituendæ sunt tam bonæ, quam malæ fidei possessori; nil enim fecerunt, nisi quod dominus ipse facere debuisset, cui porro non licet ex re aliena lucrari.

CCCCLIX. *Impensas* voluptuarias vero quod attinet, eas malæ fidei possessor tantum recipit, si possint *tolli*, hoc est, auferri sine ullo rei detrimento. Ast damni reparationem, quod sentiret tempore restitutionis rei, exigere potest possessor bonæ fidei, si commode *tolli* nequeant.

CCCCLX. Ceterum confundi non debet cum *impensis* id, quod possessor bonæ fidei sponte erogavit pro re acquirenda; si enim hoc reddere illi deberet dominus, re ipsa recuperaret nihil, sufficit igitur possessori saluum sibi esse regressum contra eum, a quo rem accepit; nec quidquam a domino potest postulare, nisi in illa specie, quando rem cer-

to corrumpendam, veluti a pirata, eo animo quis redimit, ut domino eam restituat. Sed nec mercedula inventionis debetur inventori jure perfecto, nisi sit promissa *v. L. 15. de Præscr. Verb.*

CAPUT XVII.

De pactis speciatim beneficis.

CCCCLXI. Introduc̄ta rerum proprietate non eadem erant externæ hominum facultates, sed quidam certis rebus abundabant, quibus alii indigebant; quum autem homines mutuis viribus se se perficere tenerentur, inde orta est obligatio, ut res & operas sibi invicem communicarent.

CCCCLXII. Erat tamen imperfectum illud vinculum, nec quisquam ad suum alteri concedendum invitus cogi poterat, ne secus inutilis fieret introductio dominiorum; igitur quicumque voluit τὸ alienum in τὸ suum recipere, is quoque domini consensu adeoque pacto opus habuit, & hæc pacta, quatenus perfectam pariunt obligationem, contractus etiam appellantur.

CCCCLXIII. *Essentiale* contractus id dicitur, sine quo contractus non est, ita ut vel actus sit plane nullus, vel transeat in alium contractum. *Naturale* est, quod per se inest, & subauditur, sed expressa conventionione potest